

İBNÜ'L-HANBELİ, Ebü'l-Kâsım

(أبو القاسم ابن الحنبلي)

Ebü'l-Kâsım (Ebü'l-Berekât)
Şerefü'l-İslâm Abdülvehhâb
b. Abdilvâhid b. Muhammed
eş-Şirâzi ed-Dimaşki
(ö. 536/1141)

Hanbelî fakihî.

Dimaşk'ta doğdu. Pek çok ilim adamının yetiştiği bir aileden gelmektedir. Özellikle babası Ebü'l-Ferec Abdülvâhid eş-Şirâzi, Hanbelî mezhebinin Suriye ve Filistin bölgesinde yayılması hususunda büyük gayret göstermiş olup soyundan gelenler İbnü'l-Hanbelî diye anılmıştır. İbnü'l-Hanbelî, küçük yaşta kaybettiği babasından ve Ebû Tâlib İbn Yûsuf'tan ders aldı. Fıkıh ve tefsir başta olmak üzere dinî ilimlerde adını duyurdu ve döneminde önde gelen Hanbelî âlimlerinden biri oldu. Şâfiîler'in itirazına rağmen, Hanbelî mezhebinin yayılması ve doktrinin gelişmesinde önemli roller üstlenmiş olan Dimaşk'taki Hanbeliyye Medresesi'ni kurdu. Eş'arîler'e karşı Hanbelî-Selefî akidesini savundu. Bilhassa Dimaşk'taki Mâlikîyye Medresesi'nin hocalarından Mâlikî-Eş'arî âlimi Ebü'l-Haccâc Yûsuf b. Devnâs el-Mağribî el-Findelâvî ile çeşitli konularda tartışmalarda bulundu. Muhtemelen bu tartışmalar yüzünden ortaya çıkan huzursuzluklar sebebiyle bir ara Emeviyye Camii'nde vaaz vermesi yasaklandı.

Haçlılar 523 (1129) yılında Dimaşk'a saldırdığı zaman burada hüküm süren Tâcûlmülûk Böri b. Tuğtegin, İbnü'l-Hanbelî'yi yardım istemesi için Bağdat'a elçi olarak gönderdi. Halife Müsterşid-Bilâh, İbnü'l-Hanbelî'ye hil'at giydirerek Dimaşk'a askerî yardım göndereceğini vadetti. İbnü'l-Hanbelî, Bağdat'ta kaldığı süre içinde ders verdi ve bazı ilim adamları ile münazaralar yaptı. Bağdat'ta kendisinden hadis dinleyenler arasında Ebû Bekir İbn Kâmil bulunmaktadır.

İbnü'l-Hanbelî 17 Safer 536'da (21 Eylül 1141) Dimaşk'ta vefat etti. Sibt İbnü'l-Cevzi ölüm tarihini 533 (1138) olarak vermektedir (*Mir'âtü'l-zamân*, VIII/1, s. 169). Kaynaklarda onun *el-Müntehab fi'l-fıkh* (iki cilt), *el-Müfredât, el-Burhân fi usûli'd-dîn*, *Risâle fi'r-red 'ale'l-Eş'ariyye* adlı eserleri bulunduğu belirtilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Kalânîsî, *Târîhu Dimaşk* (Amedroz), s. 275; İbnü'l-Cevzi, *el-Muntazam* (Atâ), XVII, 254; İbnü'n-Neccâr el-Bağdâdî, *Żeylû Târîhi Bağdâd* (nşr. Kayser Ebû Ferah), Haydarâbâd 1978, I,

349-351; Sibt İbnü'l-Cevzi, *Mir'âtü'l-zamân*, VIII/1, s. 130-131, 169; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XX, 103-104; Safedî, *el-Vâfi*, XIX, 307; İbn Receb, *eż-Zeyl 'alâ Tabakâti'l-Hanâbile*, Kahire 1372/1952-53 → Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), I, 198-201; Burhâneddin İbn Müflih, *el-Makşadü'l-erşed* (nşr. Abdurrahman b. Süleyman el-Useymin), Riyad 1410/1990, II, 147-148; Nuaymî, *ed-Dâris fi târîhi'l-medâris* (nşr. Ca'fer el-Hasenî), Kahire 1988, II, 64-65; Ebü'l-Yümn el-Uley-mî, *el-Menhecü'l-ahmed* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Beyrut 1403/1983, II, 290-291; Dâvûdî, *Tabakâti'l-müfessirîn*, I, 368-369; Abdul-lah b. Ali es-Sübe'î, *ed-Dürri'l-münâddâd fi esmâ'i kütübi mezhebi'l-İmâm Ahmed* (nşr. Ömer b. Garâme el-Amrî), Beyrut 1416/1996, s. 79-80; Orhan Çeker, "Ebü'l-Ferec eş-Şirâzi", *DiA*, X, 318-319.

FERHAT KOCA

İBNÜ'L-HANBELİ, Nâsihuddin

(ناصر الدين ابن الحنبلي)

Ebü'l-Ferec Nâsihuddin Abdurrahmân
b. Necm b. Abdilvehhâb
el-Ensârî ed-Dimaşki
(ö. 634/1236)

Hanbelî fakihî.

17 Şevval 554 (1 Kasım 1159) tarihinde Dimaşk'ta doğdu. Ensardan Sa'd b. Ubâde'nin soyundandır. Büyük dedesi Ebü'l-Ferec eş-Şirâzi, Hanbelî mezhebinin Suriye ve Filistin bölgesinde tanınması ve yerleşmesinde öncülük etmiş, bu sebeple onun soyundan gelenler İbnü'l-Hanbelî diye anılmıştır. Fakih ve müfessir olması yanında etkili bir vâiz olan dedesi Şerefülislâm Abdülvehhâb Hanbelî mezhebinin yayılması ve doktrininin gelişmesinde önemli rol üstlenen Dimaşk'taki Hanbeliyye Medresesi'ni kurmuş, *el-Müntehab fi'l-Fıkh*, *el-Müfredât* ve *el-Burhân fi usûli'd-dîn* gibi çeşitli eserler kaleme almış, yaşadığı dönemde Eş'arîler'e karşı Selef akidesini savunmuştur. Babası Necm de döneminin önde gelen Hanbelî âlimlerindendi.

İbnü'l-Hanbelî, ilk eğitimini babasından ve dayısı Dimaşk vâizi Ebü'l-Hasan İbn Nüceyye'den (Ali b. İbrâhim b. Necâ) aldı; özellikle vaazının teşvikine daha genç yaşta iken vaaz vermeye başladı. Kâdîkudât Ebü'l-Fazî İbnü's-Şehrezûrî ve Ahmed b. Hüseyin el-İrâkî'nin derslerini takip etti. Ardından ilim yolculuğuna çıktı; Kahire, Bağdat, Musul, İsfahan, Hemedan ve Harameyn gibi birçok ilim merkezini dolaştı. Ebü'l-Feth İbnü'l-Mennî, Ebü'l-Bekâ el-Ukberî, Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzi, Şühde el-Kâtibe, Ni'met bint el-Kâdi Ebû Hâzım b. Ferrâ, Ebû Mûsâ el-Medîni, Muhammed b. Ömer el-İsfahânî ve Abdullah b. Ebü'l-

Hüseyin el-Cübbâî'den ders aldı. Selâhaddin-i Eyyûbî'nin 583 (1187) yılında Kudüs'ü fethinde hazır bulundu. 612'de (1215) hac dönüşü uğradığı Bağdat'ta dönemin Abbâsî halifesi Nâsır-Lidînillâh tarafından saygıyla karşılanan İbnü'l-Hanbelî, muhtemelen onun arzusu üzerine bir süre Bağdat'ta vâizlik yaptı; daha sonra ilim merkezlerine seyahatini sürdürdü.

620 (1223) yılında Erbil'den Dimaşk'a dönen İbnü'l-Hanbelî hayatının bundan sonraki dönemini burada geçirdi. Aynı yıl vefat eden Hanbelî âlimi Muvañfakuddin İbn Kudâme onun Dimaşk'a gelmesine sevinmiş, mezhebin yayıflayacağı ve mensuplarının ihtilâfa düşeceği endişesinden kurtulduğunu söylemiştir (İbn Receb, II, 195). Aralarında samimi ilişkiye ve dostluğa rağmen bu iki âlim ilmi konularda birbiriyile tartışmış ve farklı fetvalar vermiştir (*a.g.e.*, II, 195-199). Dimaşk'ta Hanbelî mezhebinin imamlığı kendisine intikal eden İbnü'l-Hanbelî dedesinin inşa ettirdiği Hanbeliyye Medresesi ile Selâhaddin-i Eyyûbî'nin kız kardeşi Râbia Hatun'un yaptırdığı Şâhibiyye ve Mismâriyye medreselerinde hocalık yaptı. Öğrencileri arasında başta oğlu Seyfeddin Yahyâ olmak üzere Zekiyyüddin el-Münzirî, Zeynüddin Hâlid b. Yûsuf en-Nablusî ve Muhammed b. Mahmûd en-Neccâr gibi âlimler bulunmaktadır. İbnü'l-Hanbelî, 3 Muharrem 634'te (6 Eylül 1236) Dimaşk'ta vefat etti ve Kâsiyûn Mezarlığı'na defnedildi. Fıkıh ve hadis bilgisi yanında edebiyat kültürüne de sahip olan İbnü'l-Hanbelî'nin, Muvañfakuddin İbn Kudâme'nin aksi yöndeki fetvasına rağmen müsikeyi de şiir gibi iyi ve kötü diye ayırarak bazı şartlarla müsikeye cevaz vermesinde (konuyla ilgili tartışma için bk. *a.g.e.*, II, 195-199) edebiyatla olan ilgisinin etkisi olmalıdır. Hayatı boyunca başta Abbâsî halifeleri ve Eyyûbî sultanları olmak üzere devrinin yöneticileriyle iyi ilişkiler kurmuştur.

Eserleri. 1. *Kitâbü Akyiseti'n-nebiyyi'l-Muştâfâ Muhammed*. İçinde değişik açılardan da olsa bir tür kıyas, teşbih ve temsil bulunan 182 hadis ihtiva etmektedir. Buhârî ve Müslim'in eş-Şâhih'leriyle Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inden seçilen hadisler senedleriyle birlikte verilir. Eser Ahmed Hasan Câbir ve Ali Ahmed el-Hatîb tarafından neşredilmiştir (Kahire 1393/1973; Sayda 1415/1994). 2. *İstihrâcü'l-cidâl mine'l-Kur'âni'l-Kerîm*. Kur'ân'da yer alan cedel çeşitleriyle ilgili açıklamaların yapıldığı ve peygamberlerin hayatından örneklerin verildiği eseri Zâhir b. Avvâz el-Elmaî (Beyrut 1400/